

Ivan (Ioan) Dan (1882-1974), între contribuția la Marea Unire și represiunea comunistă¹

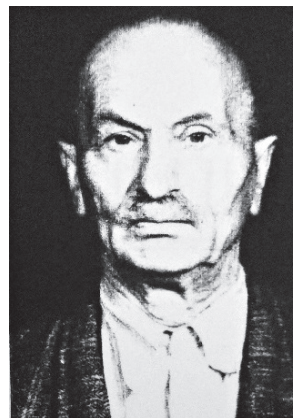
Marius UGLEA*

Abstract: Ivan (Ioan) Dan (1882-1974), Between Contributions to the Great Union and the Communist Repression. *This article is part of a series of works dedicated to the personalities who have contributed to the completion of the Great Union of 1 December 1918 in the Maramureș area. We want to bring into the spotlight a notable figure of the generation of the Great Union, who also had his share of communist repression in Romania – namely, the political detention between the walls of the Sighet Penitentiary. Ivan (Ioan) Dan, a doctor from the Vișeu region and, later, a county primary physician, was noted in the field of public and family health. He was born in Borșa, Maramureș, on 19 April 1882, in the family of the Greek-Catholic priest Basil Dan.*

Keywords: *Ivan Dan, doctor, Great Union, 1 December 1918, Political Detention, Communist Regime, Securitate.*

Prezentul articol face parte din seria lucrărilor dedicate personalităților care și-au adus contribuția la săvârșirea și desăvârșirea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918 în spațiul maramureșean. Așadar, în cele ce urmează, dorim să aducem în centrul atenției un personaj al generației Marii Uniri, care a cunoscut și represiunea comunistă din România, respectiv detenția politică între zidurile Penitenciarului din Sighet. Este vorba de Ivan (Ioan) Dan, medic al plasei Vișeu, și mai apoi medic primar județean, care s-a remarcat în domeniul sănătății publice și familiale.

Acesta s-a născut la Borșa, județul Maramureș, în 19 aprilie 1882, în familia preotului greco-catolic Bazil Dan (fapt pentru care era asemuit din punct de vedere moral cu medicul Iuliu Hațieganu), familie cu rezonanță istorică, strămoșii regăsindu-se în documente încă din secolul al XV-lea, cu înalte titluri nobiliare pentru merite recunoscute. A fost căsătorit cu Maria

* Arhivist, doctor în istorie, Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale; e-mail: ugleamar@yahoo.com.

¹ Pentru acest modul biografic a se vedea: Felix Marian, *Medici și farmaciști din Maramureș*, Baia Mare, 2006, p. 83-84; *Maramureș vatră de istorie milenară*, vol. V, Cluj-Napoca, 2004; Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, Fond *Prefectura Județului Maramureș*, Seria *Actele subprefectului* și Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale București, Fond *Consiliul Dirigent*. A se vedea și Klara Guseth (coord.), *Contemporani cu Marea Unire de la 1 decembrie 1918: Contribuția maramureșenilor la săvârșirea și desăvârșirea Unirii*, Baia Mare, 2018.

Dan, născută Papp².

În ceea ce privește studiile, urmează școala elementară din localitatea natală, iar studiile liceale le începe în Slovacia și le continuă la Liceul Evanghelic din Bistrița. Conform fișei matricole penale, identificată pe site-ul Institutului pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER), urmează medicina la Facultatea de Medicină a Universității din Viena. Studiile de influență germană i-au modelat foarte bine profilul său de slujitor în cea mai nobilă misiune umană, și anume apărarea vieții de suferințele fizice. A finalizat studiile universitare în anul 1906, începând cariera medicală la Viena, unde a activat ca medic până în 1918³.

Imediat după declanșarea Primului Război Mondial a fost mobilizat cu gradul de maior, dând dovadă de calitate organizatorice deosebite, fiind numit comandantul Spitalului Militar din Knittelfeld, cel mai mare spital din Europa la vremea respectivă. S-a evidențiat, în special, în combaterea epidemiei de holeră din 1916, care a izbucnit în capitala Imperiului Austro-Ungar, fapt pentru care i s-a acordat Ordinul de „Signum Laudis”. După război a fost invitat să ocupe un post de asistent universitar la Facultatea de Medicină din Viena, dar a refuzat pentru a se întoarce în țară și a ocupa modesta funcție de medic de circă, lucrând mai întâi în plasa Dragomirești, apoi transferându-se definitiv la Vișeu de Sus. Aici a devenit extrem de cunoscut, desfășurând o intensă activitate medicală, aceasta datorându-se și faptului că era singurul medic din zonă. Conform documentelor păstrate la Arhivele Naționale Maramureș, în fondul arhivistic *Prefectura Județului Maramureș*, în anul 1919 apare menționat între cei 79 de funcționari ai județului, respectiv între cei 8 medici de plasă alături de dr. Kiss Stefan, dr. Schmidt Imre, dr. Marcus Mor, dr. Vaszko Ștefan, dr. Sarkozy Adarjan, dr. Sefesik Stefan și dr. Petrovics Stefan⁴. De asemenea, conform aceluiași documente, în data de 6 mai 1919 depunea jurământul ca și medic al plasei Vișeu, aflându-se pe o listă cu funcționarii publici, întocmită de prim-pretorul Iuliu Coman, în 24.08.1919⁵.

Pentru Ivan (Ioan) Dan formarea continuă pe parcursul profesiei ocupa un loc primordial în activitatea de zi cu zi. Revistele medicale publicate în capitalele europene îi seseau în Maramureș cu regularitate, iar o dată la 3 ani urma cursuri de perfecționare în cadrul unor prestigioase clinici din Viena. Și-a perfecționat profilul de medic cu cel de radiolog și om de laborator. Realizările i-au fost recunoscute încă din primele decenii de muncă, fiind distins cu Ordinul „Coroana României” și „Meritul Sanitar” clasa a III-a. În ceea ce privește profesia de medic, a lucrat în condiții deosebit de grele după război, datorită lipsei de medici, dar și în lipsa unei baze materiale corespunzătoare. A participat la combaterea epidemiei de tifos exantematic din Maramureș, ajungând să se îmbolnăvească el

² Arhiva Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității București (în continuare ACN-SAS), Fond *Informativ*, dosar P. 13809/1953, f. 1-6.

³ *Ibidem* (vezi Anexa).

⁴ Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, Fond *Prefectura Județului Maramureș*, Seria *Actele subprefectului*, cutia 352-524/1920, act nr. 475/1920.

⁵ *Ibidem*, cutia 352-524/1920, act nr. 524/1920.

însuși în cele din urmă. În acest sens, a întocmit la data de 20 februarie 1920 un raport către subprefect referitor la epidemia de tifos exantematic din plasa Taras, localitățile Dombo și Ganea, în care menționa necesitatea închiderii comunelor, lipsa de alimente a populației care flămânzește, respectiv necesitatea închiderii școlilor din zonă pentru o perioadă de 3 săptămâni⁶. Se pare că la această dată, Ivan (Ioan) Dan era deja medic primar județean. Pe lângă activitatea propriu-zisă de medic, Ivan (Ioan) Dan, conform documentelor aflate în păstrarea Arhivelor Naționale Maramureș, emitea și avize de liberă practică în domeniul farmaceutic. Astfel, prin adresa nr. 23/1920, solicita Resortului Ocrotirii Sociale din cadrul Consiliului Dirigent să-i dea drept de funcționare farmacistului Ioan Beres⁷.

În paralel cu activitatea medicală, Ivan (Ioan) Dan s-a preocupat și de viața politică a Maramureșului, fiind unul dintre funcționarii care s-au implicat activ în desăvârșirea actului din 1 decembrie 1918, la nivelul județului. Astfel, în adunarea Biroului Electoral Central din 14 mai 1920 (referitoare la alegerile pentru Adunarea Deputaților în Transilvania, Banat, Crișana, Satu Mare și Maramureș), Secția V de votare, circumscripția în care votau comunele Rozavlea, Botiza și Poienile Izei, cu sediul la Rozavlea, a fost ales Ioan Dan – președinte, Emil Fucec – subpreședinte, alături de Ioan Dunca – grefier și Vasile Muntean – subgrefier⁸.

În întreaga perioadă interbelică, Ivan (Ioan) Dan a activat ca medic pe meleaguri natale, implicându-se și în activitatea politică, devenind membru activ al Partidului Național Țărănesc, regăsindu-l și în formațiunile maramureșene de conducere a acestuia. Ca majoritatea intelectualilor formați în perioada ante și interbelică, și-a manifestat dezacordul față de regimul comunist din România, aflându-se în vizorul organelor abilitate încă din 1945, de când unul dintre fiii săi, care-i purta numele, elev la Liceul „Dragoș-Vodă” din Sighet, fusese arestat împreună cu colegii săi pentru protestul lor cu ocazia manevrelor politice de anexare a Maramureșului la Ucraina. Pentru alte acuze personale, din cauza activităților politice anterioare, dar și din cauza convingerilor politice țărăniste, medicul Ivan (Ioan) Dan intră în vizorul organelor de Securitate și ajunge să cunoască în anii 50 detenția politică în Penitenciarul din Sighet (a se vedea în acest sens fișa matricolă penală de pe site-ul IICCMER, păstrată în original la ANP Jilava). Nu insistăm aici asupra condițiilor de detenție din acest penitenciar, ele fiind îndelung dezbătute de istoriografia românească, fiind cert că aceste condiții i-au fost aplicate și medicului Dan, respectiv fiului său. La rubrica „observații” a fișei întocmite de către reprezentanții Securității se menționa: „Numitul Dan Ivan – în perioada anchetei s-a comportat liniștit și disciplinat, recunoscând în bună parte activitatea depusă. Este inteligent, bine pregătit ca medic – cult. Calm, cu multă stăpânire de sine (...) fiind un admirator al culturii și științei americane”⁹.

⁶ *Ibidem*, cutia 2-180/1920, act. 136/1920.

⁷ *Ibidem*, act 23/1920.

⁸ Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale București, Fond *Consiliul Dirigent*, Secția *Administrația Județeană și Comunală*, dosar 12/1920, f. 8-14.

⁹ ACNSAS, Fond *Informativ*, dosar P. 13809/1953, f. 65.

După eliberarea din detenție, respectiv după ieșirea la pensie, în 1968, Facultatea de Medicină din Viena l-a distins cu „Diploma de Aur”, distincție care se acordă deosebit de rar, la 50 de ani de la absolvirea acesteia. Pentru meritele sale depuse în slujba medicinei și a suferinzilor, de-a lungul carierei, i s-a acordat în anul 1972, Ordinul „Meritul sanitar” clasa I.

S-a stins din viață la 23 septembrie 1974, la vârsta de 92 de ani. Dr. Ivan (Ioan) Dan rămâne, astfel, un exemplu, un etalon al deontologiei medicale, dar și umane, în general, și, nu în ultimul rând, un adevărat iubitor de țară.

ANEXA

SEMNALMENTE

Talia 1.72
 Ochii auri
 Părul aur
 Semne part. -
 Cum le-a căpătat _____

5

LOC PENTRU
FOTOGRAFIE

FIȘA Nr. _____

1. Ultimul grad Membru în Comitetul județean P.N.T. Mariu -
 2. Numele de familie DAN.
 3. Numele de botez IVAN.
 4. Născut în comuna BORSA. regiunea Bara Mare. raionul Fiecu.
1882. luna Aprilie ziua 19.
 5. Cetățenia română naționalitatea română.

6. STUDII:

Școala primară clase 4 în com. Borsa. reg. Bara Mare raionul Agket.
1888. până la 1891.

Liceul Teoretic Neutere- clase 8. în comuna Bistrita -
Cluj. raionul Bistrita. dela 1892. până la 1900 -

Universitatea Medicină. anul 1900-1906 din orașul VIENA. în anul 1906.
 Școala militară Medico-Militară. din orașul VIENA. dela 1906-1908.

7. SITUAȚIA MILITARĂ:

Gradul Maior. ctg. - unitatea _____
 Campania antisovietică (1941-1944) N-a fost.
 Campania antihitleristă (1944-9 Mai 1945) N-a fost -
 _____ unitatea _____
 _____ localitățile _____

C.N.S.A.S.

14 AUG 2018

S.I.P.R.D.

8. STAREA CIVILĂ:

Căsătorit cu MARIA POP. profesia casnică -
 Naționalitatea română. avere personală f. avere - în ce
 stare _____ ocupația părinților soției Preot în Apa Satei Mare -
 avere au avut f. avere - ce avere au în prezent decedați.

9. NUMELE COPIILOR:

1. MARIA BELL. etatea 38. profesiunea casnică -
 unde a lucrat în trecut în gospodăria părintească
 unde lucrează în prezent gospodăria proprie.
 în ce partid a fost încadrat nu a fost încadrată căsătorit da.

2. Dr. ELIA BONGAR. etatea 38 profesiunea doctorită.
 unde a lucrat în trecut în gospodăria părintească
 unde lucrează în prezent la Sateu Mare -
 în ce partid a fost încadrat nu a fost încadrată. căsătorit da.

3. ELISABELA DAN. etatea 34. profesiunea advocată.
 unde a lucrat în trecut în gospodăria părintească
 unde lucrează în prezent advocat în Fierele de Sus.
 în ce partid a fost încadrat nu a fost încadrată. căsătorit văduvă divorțată

4. DAN OLGA. etatea 26. profesiunea farmacistă.
 unde a lucrat în trecut în gospodăria părintească
 unde lucrează în prezent în Vartop. Alexandria -
 în ce partid a fost încadrat nu a fost încadrată. căsătorit cu STOIANEVICI

10. NUMELE PĂRINȚILOR:

Tatăl VASILE. vârsta _____ domiciliul _____
 în viață decedat. profesiunea preot -
 unde a lucrat în trecut _____
 unde lucrează în prezent _____

Mama ANDERCO ISABELA. vârsta _____ domiciliul _____
 în viață decedată. profesiunea _____
 Ce avere au avut în trecut 25 ha pământ
 Ce avere au în prezent decedată - nu a împartit la moștenitori -
 În ce partid au fost încadrați nu a fost încadrată -

11. NUMELE FRĂȚILOR:

1. Numele DAN. pronumele ARTUR. vârsta 73 ani
 căsătorit da. copii 2. ocupația general pensionar. Cluj -
 unde a lucrat în trecut și prezent pensionar militar. la Cluj. St. Catedralei
 în ce partid a fost încadrat nu a fost încadrată

2. Numele _____ pronumele _____ vârsta _____
 căsătorit _____ copii _____ ocupația _____
 unde a lucrat în trecut și prezent _____
 în ce partid a fost încadrat _____

3. Numele _____ pronumele _____ vârsta _____
 căsătorit _____ copii _____ ocupația _____
 unde a lucrat în trecut și prezent _____

C.N.S.A.S.
 11 AUG 2010
 S.L.P.R.D.

4. Numele _____ pronumele _____ vârstă _____
 satorit _____ copii _____ ocupația _____
 de a lucrat în trecut și prezent _____
 ce partid a fost încadrat _____

5. Numele _____ pronumele _____ vârstă _____
 satorit _____ copii _____ ocupația _____
 de a lucrat în trecut și prezent _____
 ce partid a fost încadrat _____

12. ALTE DATE PERSONALE:

a) În ce partid a fost încadrat și ce funcțiuni a avut (în partid) A fost încadrat în
P.N.T. Munii. fiind membru în Comitetul județean.

b) Dacă a fost condamnat nu când _____
 pentru ce motiv _____ de ce instanță _____
 și pedeapsă _____

c) Ce limbi străine cunoaște limba maghiară, germană, franceză, italiană.

d) Dacă a fost în străinătate la Viena- 1900-1908- 1927- 1930- 1936-
 și cu scop pentru perfecționare - La Paris în 1937. la Roma 1925. în excursie
 unde _____ când _____

e) Ce avere posedă 21 ha. de grădini de pomi - în ce
 localitate în comuna Bocușel raionul Hîrceu.

f) Ultimul domiciliu Hîrceu de Sus strada Bogdan tota nr 5.

g) Ce ocupație a avut înainte de a fi încadrat în aparatul de Stat burghez student -

h) Ce ocupație a avut după eșirea din aparatul de Stat burghez și unde _____
medic -

13. ACTIVITATEA ÎN APARATUL DE STAT BURGHEZ:

a) La ce dată a intrat în aparatul de Stat burghez la 1906 în Hîrceu -

b) Unde _____ cu ce grad _____
 Examen Diploma de medic recomandatie _____
 localitatea _____

c) Dela data încadrării ce funcțiuni a avut și în ce localități (a se specifica pe date) _____
1906-1918. medic militar în armata austriacă -
1918-1932. medic în comuna Hîrceu de Sus. raionul Hîrceu -

C.N.S.A.S.
 17 AUG 2018
 S.I.P.R.D.